لە پیواری کولتوری دانپێداناندا … ناودار زیاد

لەم کورتە نووسینەدا دەربارەی نائامادەیی یاخود پیواری کولتوری دانپێدانان لە هەرێمی کوردستاندا مەبەستمان نییە قسە لەسەر پرسی دانپێدانان بە ئەویتردا بکەین کە یەکێکە لە کێشە فەلسەفییەکان و فەیلەسوفی ئەڵمانی و نەوەی سێیەمی قوتابخانەی فرانکفۆرت (ئەکسیل هۆنیث) (١٩٤٩-) یەکێکە لەو فەیلەسوفانەی سەرنجی زۆری لەسەر چڕکردۆتەوە، هەرچەندە (هۆنیث) لە کتێبی (کۆمەڵگەی بوغزاندن: بەرەو تیۆرییەکی ڕەخنەیی نوێ) ئاماژە بە ئەوە دەکات کە دانپێدانان هەر ئەوە نییە کە بە زمان و بە قسە دان بە شتێکدا بنێین، چونکە تێگەیشتن لە ڕێگای زمانەوە بریتییە لە کورتکردنەوە و بێخودیکردنی پرسەکە و، هاوکات هەڵەیەکی مەعریفیشە، بەڵکو دانپێدانان پەیوەستە فۆڕمی کارلێکی ناگوتاریی هەبێت، کە هەموو ڕەهەندە ئاماژەیی و ڕەمزیی و بەرجەستەیی و نێوانخودییەکانی کارلێککردن دەگرێتەوە.

هەروەها باس لەو پەشیمانی و دانپێدانانەش ناکەین کە لە کەلەپوری ئاییندا، بەتایبەت لە ئایینی مەسیحیدا پەیڕەو کراوە، ئەوەی کە کەسانی پەشیمان و دانپێدانەر ڕۆیشتوون بۆ لای قەشە و کاهینانی پەرستگا و دانیاناوە بە تاوانەکانیاندا و داوای لێخۆشبوونیان لێکردوون، لە بەرامبەردا کەنیسە یاخود پیاوانی ئایینیی چەکی لێخۆشبوونیان (صکوک الغفران) پێیان فرۆشتووە تاکو لە ڕۆژیی دواییدا بەو چەکە تاوانەکانیان بکەنەوە.

لە کۆمەڵگەی کوردیدا تاکەکان ترسیان لەوە هەیە دان بە هەڵە و کەموکوڕییەکانی خۆیاندا بنێن. لە ڕوانگەی ئایینی ئیسلامی زۆرینەوە تاوان و هەڵە و گوناحەکان باشترە لە نێوان خۆت و خوادا بمێنێتەوە و بە کەس باس نەکرێن. ئەمە وایکردووە تاکەکان ئەگەر تاوان و خراپەیان ئەنجامدا دانی پێدا نەنێن. لە ڕوانگەی عەقڵییەتی خێڵی زۆرینەشەوە تاکیی خێڵەکیی پەسەندکراو و خواستراو ئەو تاکەیە مکوڕ و پێداگر و کەللەڕەق بێت و داکۆکی لە چاک و خراپی کار و کردەوە و هەڵوێستەکانی بکات، تەنانەت بە نەنگی و لاوازی و کەموکورتی و سازشکردنی دەزانێت ئەگەر بڵێت لەو قسەیەم پەشیمانم، یاخود هەڵەمکرد ئەو کردەوەیەم ئەنجامدا. ئەم عەقڵییەتە لە سیاسەت و کاری حوکمڕانیشدا ڕەنگیداوەتەوە، بەجۆرێک دەیان نموونەی سیاسەتمدار و حوکمڕان لە هەرێمی کوردستاندا هەن سەرباری ئەوەی

بەرپرسیاری یەکەم و سەرەکین کەچی خەتا و گەندەڵی و کەموکوڕییەکان دەخەنە ئەستۆی ئەوانی تر، هیچ یەکێک لە سیاسەتمەدار و حوکمڕانان خۆیان بە خەتابار نازانن و دان بە هیچ هەڵەیەکی خۆیاندا نانێن. لە کۆ کۆمەڵگەی ئێمەدا ڕاستییەک هەیە پێویستە ئاماژەی پێ بکەین ئەویش ئەوەیە داننان بە هەڵە و خەتا و تاواندا لەسەر هەر ئاستێکدا بێت بە بێ قوربانیدان و لێپرسینەوە و باجدان تێپەڕ نابێت، ئەمە کەمتر لەکۆتەی یاسایی هەیە کە سروشتی پابەندبوونی هەیە، بەڵکو زیاتر ڕەهەندی کەسیی و ئەخلاقیی و فەرهەنگی و هزریی و کۆمەڵایەتیی و سیاسیی هەیە.

پەیوەندییەکی بەتین لەنێوان دانپێدانان و گۆڕانکاریدا هەیە، دانپێدانان سەرەتا هەستکردن و پێیپێبردنە، دواتر هۆشداریی و زەنگ و هەڵوەستەکردن و لێپرسینەوەیە. مرۆڤ کاتێک بەرەو وەرچەرخان و گۆڕانکاریی هەنگاو دەنێت کە پێداچوونەوە بە باوەڕ و ڕوانگە و دونیابینی و کردە و هەڵوەستەکانیدا بکات، بێگومان لەمیانەیدا هەڵە و ناتەواوی و کەمتەرخەمیی لە هەندێکیاندا بەدیدەکات، هەر کەسێک پێیوابێت هەموو بۆچوون و کردە و هەڵوەستەکانی ڕاست و دروست و شیاو و چاکن ئەوا ئەو کەسە نابێت بیری کردبێتەوە و بەرکەوتنی لەگەڵ کەسی تردا هەبووبێت و نابێت هەستەکانی ئیش بکەن! لێرەدا ئەوە گرنگ نییە ئێمە لە بەرئەوەی مرۆڤین کەواتە شایانی هەڵەیین، بەڵکو گرنگە پرسیار لە خۆمان بکەین چۆن بیردەکەینەوە؟ بە چ کەرەستەیەک لە دونیا دەڕوانین؟ چۆن ئەوانی تر دەبینین؟ لەسەر چ بنەمایەک هەڵوەست و باوەڕەکانمان دادەڕێژین؟ ،،،تاد. ئەم پرسیارانە کاتێک ئەنجامیان دەبێت کە گومان لەسەر وەڵامەکان دابنێین و دەبێت پێمان وابێت بەشێکی حەقیقەت لای ئێمەیە، نەک تەواوی حەقیقەت و، حەقیقەتیش ڕێژەییە نەک ڕەها، بەڵام ئایا تا چەند زاتی ئەوەمان هەیە خۆمان بخەینە ژێر تەلسکۆبی گومانەوە؟ تا چەند توانای ڕووبەڕووبوونەوەی خۆمان هەیە؟ لێرەوەیە پەرجووی لێبووردن و کرانەوە و گۆڕانکاریی و دەرچوون لە چەقبەستوویی دەپشکوێت: ئەوەی ئەورووپا و بەشێک لە خۆرئاوا پێیدا تێپەڕیوون یاخود درێژەی پێدەدەن و، بەرهەمەکەی پڕۆژەی ڕۆشنگەریی و مۆدێرنیتە بووە، کە ئەمە و خۆرهەڵات بەگشتی هێشتا دەستمان نەداوەتێ. ئەمەیە وا دەکات فەیلەسوفی فەڕەنسی (میشێل فۆکۆ) (١٩٢٦-١٩٨٤) بڵێت: "مرۆڤی خۆرئاوایی، مرۆڤێکی دانپێدانەرە"، ئەمەش یەکێکە لە نهێنییەکانی گەشەسەندنی خێرا و بەرەوپێشچوونی بەرفراوان لە هزر و کولتوری تاک و کۆمەڵگادا.

ئەوەی وا دەکات کولتوری دانانان بە هەڵە و کەمایەسی و تاواندا لای ئێمە ئامادەیی نەبێت بریتییە لە هەستی ئەویتر بە گەورەزانین و باڵاڕوانیی، لەکاتێکدا بە بۆچوونی من مر□ق- پیر□زیی و مر□ق- باڵایی و هیرارکییەت وێڕای ڕەهەندی کۆمەڵایەتی و ئابوری و سیاسیی بەڵام بەتوندی بەستراوەتەوە بەوەوە کە وایدەبینین ئەو مرۆڤە تەواو و کامڵ و ڕێک و حەکیمە، قسەکانی نەستەقن و لوغز و نهێنیان تێدایە، کردەوەکانی شایانی لاساییکردنەوەن، پێویستە شوێنپێی هەڵبگرین و بەدوایدا بچین. جۆری ئەو فۆڕمە لە مرۆڤ کە لامان گەورە و پیرۆز و بەرز و باڵان لە دەوروبەر و کۆمەڵگەکەماندا زۆرن، بە دەیان و سەدانیان ڕۆژانە بەرچاومان دەکەون، لە سیاسەتمەدار و ئاغا و هونەرمەند و سەرمایەدار و ڕاگەیاندنکار و ئەوانەی لە چاوی تاکەکانەوە یاخود بە پێوەرەکانی کۆمەڵگا کەسانی بەناوبانگ و سەرکەوتوون. ئەمانە زۆربەیان لە ڕوانگەی مافی مرۆڤ و دەستور و یاسا کارپێکراوەکانەوە لە تاوان و پێشێلکارییەوە تێوەگلاون، لە هەر دەوڵەت و کۆمەڵگایەکی پێشکەوتوودا بن بەبێ باج و لێپرسینەوە و نەفرەت دەرباز نابن، کەچی لێرە هەم بچوکی و مامح□م□یان بۆ دەکرێت، هەم ئەوەندە بێشەرم و ڕووقاییمن ئامادەی دانپێدانانیش نین، تەنانەت بە شانازی و سەربەرزییەوە پاساو بۆ تاوان و کوشتن و گەندەڵی و کارە قێزەونەکانیان دەهێننەوە. وەک بڵێی مر□ق ل□م کۆمەڵگایەدا بۆ ئەوە دروست بووە هەمیشە و تا مردن حیکایەت و پێچ و پەنا و بەند و بالۆرە بۆ چاک و خراپ و ڕاست و هەڵەکانی خۆی به□ نێتەوە.